

Roofvogels en Boommarters *Martes martes* in de duinen bij Castricum in 2015

Jos A. Vroege

Het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer *Accipiter nisus* in de duinen bij Castricum neemt de afgelopen jaren geleidelijk af: in 2000-02 waren er jaarlijks 3-4 succesvolle broedgevallen, in 2003-11 waren dat er 1-3 en in 2012-14 nog 1. Predatie door de Havik *Accipiter gentilis*, en wellicht ook de Buizerd *Buteo buteo*, wordt daarbij als belangrijkste oorzaak gezien (Vroege 2012a). Niet bekend is of de Boommarter *Martes martes* mede verantwoordelijk is voor deze afname. In 2011 werd in dit gebied de eerste nestboom met jonge Boommarters ontdekt (Heemskerk 2011). Vanaf 2012 is sprake van een verdere afname van het aantal succesvolle broedgevallen van de Sperwer. Dat is in dit verband wel opvallend. In 2015 leek het erop dat voor het eerst in de geschiedenis van de Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin geen sprake zou zijn van een succesvol broedgeval van de Sperwer in gebied Castricum. Het nest(bos) in de omgeving van Kijk-Uit, waar in 2014 sprake was van een succesvol broedgeval, werd in 2015 in beslag genomen door een Buizerd. In de Driehoek, waar in 2011-13 steeds succesvol werd gebroed, was net als in 2014 sprake van een mislukte broedpoging. Ook in de omgeving van Camping Geversduin werd een mislukte broedpoging gedaan.

Op 27 april 2015 controleerden wij het buizerdnest bij Kijk-Uit met behulp van een camera op een lange stok. Een van de Buizerds vloog bij benadering van het nest en al snel was ook het tweede exemplaar aanwezig. Tot onze verbazing werd één van die Buizerds onmiddellijk aangevallen door een Sperwer. Die had zich kennelijk nog niet bij de overname van het nest(bos) door de Buizerd neergelegd. Een nieuw sperwernest werd door ons in de omgeving van dit nest niet gevonden. In februari 2016 - toen al het blad van de bomen was en de directe omgeving van dit nest veel makkelijker kon worden doorzocht - vonden wij hiervan ook geen restanten. In januari 2016 maakten wij met Leo Heemskerk, die vanaf 2006 onderzoek doet naar Boommarters in het Noordhollands Duinreservaat, al een ronde langs bestaande roofvogelnesten in gebied Castricum. In de omgeving van Kijk-Uit toonde Leo ons toen een eikenboom, waarvan de top er tijdens een zware zomerstorm inmiddels was uitgewaaid, waarin in 2015 drie jonge Boommarters werden groot gebracht (Heemskerk 2016). Die eik stond niet ver van het buizerdnest uit 2014. Het is mogelijk dat de Buizerds in de omgeving van Kijk-Uit in 2015 zijn uitgeweken naar het sperwernest uit 2014 om de Boommarter op afstand te houden⁷.

⁷ In april 2016 vond Henk Levering alsnog een nest waarop in 2015 door de Sperwers uit het territorium bij Kijk-Uit kan zijn gebroed. Dat nest bevond zich op ongeveer dezelfde afstand van het sperwernest uit 2014 als het buizerdnest uit 2014, maar dan in de tegenovergestelde richting.

Foto 1. Boommarker op het nest van een Buizerd in de 'Driehoek' in gebied Castricum, 21 maart 2015. Aan de linkerkant van het nest is een latrine te zien. (Foto: Jos Vroege). *Pine Marten on Buzzard nest, with a latrine in the left corner, Castricum, 21 March 2015.*

Op 8 augustus 2015 stond ik samen met Henk Levering op de Papenberg, een hoog duin in het oosten van gebied Castricum, toen wij aan de westzijde van ons gebied een Wespndief *Pernis apivorus* zagen die voortdurend werd aangevallen door een Sperwer. Op 15 augustus gingen we daar posten. Al snel zagen we een Sperwer het bos invliegen waar eerder dat jaar sprake was geweest van een mislukt broedgeval van een Buizerd. Vervolgens zagen we een Wespndief dat bos uitvliegen. In het deel van het bos waar in 2007 voor het laatst werd gebroed door een Havik (Vroege 2012a), troffen wij een volwassen sperwervrouwetje en tenminste één eerstejaars mannetje aan. Beide vogels bleven opvallend lang zitten en lieten zich goed bekijken. Een tweede mannetje zagen wij slechts kort: onduidelijk is of het hierbij ging om een volwassen of een eerstejaars vogel. In het bos waren op verschillende plaatsen poepsporen en plukresten aanwezig. Het enige nest dat wij in dit deel van het bos konden vinden, was een nest in een den dat op 27 april nog bezet was door een Zwarte Kraai *Corvus corone*. Zou dat, net als het buizerdnest elders in het bos, zijn mislukt en vervolgens door de Sperwer zijn overgenomen? Dat buizerdnest bleek, zo ontdekten wij even later, te zijn overgenomen door een Wespndief (Vroege 2016).

Dat is opmerkelijk: de Sperwers uit dit territorium hebben eerder in de omgeving van het buizerdnest uit 2014 gebroed. Het is mogelijk dat ook zij in 2015 de omgeving van de eikenboom, waarin de drie jonge Boommarkers werden grootgebracht, hebben gemedend.

Dat het buizerdnest in dit bos aan de westkant van gebied Castricum was mislukt, werd duidelijk bij de nestcontrole op 27 april 2015. Bij aankomst zagen wij al dat onder het nest een eischaal lag. Met behulp van de camera constateerden wij vervolgens dat het nest leeg was. Vermoedelijk is het nest gepredeerd. De Boommarter wordt daarbij gezien als mogelijke predator (Vroege 2016). Van Leo Heemskerk weten wij dat dit bos onderdeel uitmaakt van een boommarterterritorium. In 2015 werden daarin voor het vierde jaar op rij jonge Boommarters groot gebracht: met behulp van een cameraval werden eind juni twee jongen vastgelegd (Heemskerk 2016). In de loop van het broedseizoen werd door ons op twee andere buizerdnesten aan de westzijde van gebied Castricum ook een Boommarter aangetroffen. Op 21 maart 2015 zagen wij bij het buizerdnest in de Driehoek de kop van een Boommarter boven de nestransd (zie Foto 1). In 2014 was op dit nest al sprake van een mislukt broedgeval en ook toen vermoedden wij dat dit te maken had met de aanwezigheid van een Boommarter. De mislukking van de sperwernesten in de Driehoek in 2014 en 2015 zou eveneens met de aanwezigheid van die Boommarter te maken kunnen hebben. Op 11 april 2015 troffen wij op het buizerdnest van Klein Johanna's Hof, waar in 2012 en 2014 succesvol werd gebroed en vanwaar in 2012 door een Buizerd nog twee trimmers werden aangevallen (Vroege 2015a), verder een slapende Boommarter aan.

Behalve in de Driehoek en in Klein Johanna's Hof was het ook in het zuidelijk deel van het Commissarisveld - onderdeel van gebied Bakkum-Egmond, maar al jaren onderzocht door de roofvogelaars uit gebied Castricum - in 2015 opvallend stil. In 2014 werd hier gebroed door twee buizerdparen. In 2015 was een van de buizerdnesten uit de boom gevallen en het andere, in 2012 gebouwd door een Havik, niet bezet. Het buizerdpaar dat in 2014 van dit haviknest gebruik maakte, week nu uit naar een kraaiennest in de noordwesthoek van de Glopstukken, ten zuiden van de Zeeweg in gebied Castricum. Door de Havik werd aan de noordzijde van de Glopstukken een nieuw nest gebouwd. Wij vermoeden dat dit te maken had met de aanwezigheid van een Boommarter in het zuidelijk deel van het Commissarisveld⁸. Onder het haviknest uit 2012 vonden we op 28 februari 2015 sterrenschot, en daarnaast poep en een braakbal: van een Boommarter? In het noordelijk deel van het Commissarisveld was ook sprake van een succesvol broedgeval van de Buizerd, waarschijnlijk van hetzelfde paar als in 2014 in het zuidelijk deel van het Commissarisveld. Behalve dit nest controleerden wij op 2 mei 2015 het nest in het noordelijk deel van het Commissarisveld waarop in 2013 door een Buizerd succesvol werd gebroed. Ook dat was duidelijk opgebouwd. Van dit nest vluchtte, toen wij met de camera over de rand kwamen, een Boommarter weg (Foto 2). Vanuit een nabijgelegen boom plaste hij – om zijn belagers af te schrikken? – naar beneden en verdween vervolgens door de bomen uit zicht.

⁸ Ook in de Glopstukken bevindt zich al jaren een territorium van de Boommarter. Dat is in dit verband uiteraard wel opmerkelijk. De nestboom, waar in 2015 drie jongen werden grootgebracht (Heemskerk 2016), bevindt zich tussen het nest van de Buizerd en de Havik in het noorden, en het nest van een andere Buizerd in het zuiden. Op al die nesten vonden in 2015 succesvolle broedgevallen plaats.

Op 27 februari 2016 hield Valentijn van Bergen op de Landelijke Roofvogeldag in Meppel een voordracht met als titel 'Hoe is de taakverdeling tussen man en vrouw op buizerdnesten?' Uit zijn verhaal bleek dat alle 16 buizerdnesten in Zuidoost-Friesland waarbij hij met collega René Riem Vis camera's hadden opgehangen aan het begin van broedseizoenen werden bezocht door Boommarters. In een deel van die nesten werden door de Buizerds vervolgens geen eieren gelegd, in een ander deel gebeurde dat wel. Op buizerdnesten waarin geen eieren werden gelegd, werd door Boommarters soms nog lang gebivakkeerd. In een enkel geval werd daar door hen zelfs nog een groene tak opgebracht. Buizerdnesten waarin wel eieren werden gelegd, werden in een aantal gevallen 's nachts door Boommarters bezocht. Bij de buizerdnesten die door Van Bergen en collega's met behulp van een camera werden gevolgd, werden die Boommarters echter steeds door het buizerdvrouwtje, dat in de regel 's nachts op het nest zit, verjaagd.

Foto 2. Boommarter vlucht van het nest van een Buizerd in het noordelijk deel van het Commissarisveld in gebied Bakkum-Egmond, 2 mei 2015 (Foto: Jos Vroege). *Pine Marten fleeing from Buzzard nest in the dunes of Bakkum-Egmond, 2 May 2015.*

Wij gaan er vanuit dat ook in het Noord-Kennemerlands Duin veel nesten van roofvogels aan het begin van het broedseizoen, wanneer de roofvogels nog geen eieren en de Boommarters nog geen jongen hebben, door Boommarters worden bezocht. Soms worden die nesten door deze roofvogels vervolgens niet meer gebruikt. Dat gebeurde bijvoorbeeld met het buizerdnest in de Wildernis waarop wij op 18 maart 2006 onze eerste Boommarter zagen: in 2003-05 werd daar door de Buizerd succesvol gebroed,

daarna nooit meer (Vroege 2012b). Soms is er datzelfde jaar echter nog een succesvol broedgeval. Dat gebeurde bijvoorbeeld met het buizerdnest in het territorium van 'Choco' waarvan wij op 24 maart 2012 een Boommarter zagen wegvluchten: daarop werden datzelfde jaar nog twee buizerdjongen groot gebracht (Vroege 2015b). Ook in het Noord-Kennemerlands Duin blijken Boommarters niet alleen aan het begin van het broedseizoen, maar soms ook nog later op nesten van Buizerds te verblijven. Dat was bijvoorbeeld het geval met de Boommarter die door ons op 2 mei 2015 bij controle van een buizerdnest in het noordelijk deel van het Commissarisveld uit zijn slaap werd gewekt.

Vier jaar geleden verscheen in De Takkeling mijn eerste stukje over Buizerds en Boommarters (Vroege 2012b). Daarin schreef ik in dat de Roofvogelwerkgroep Noord-Kennemerlands Duin de opmars van de Boommarter en de invloed daarvan op het broedsucces van 'onze' roofvogels met belangstelling zal volgen. In 2015 werd door roofvogelaars in gebied Castricum drie keer een Boommarter op een buizerdnest ontdekt: vaker dan ooit tevoren. Op onze kaart van het gebied beginnen op plaatsen waar in eerdere seizoenen vaak bezette roofvogelnesten werden ingetekend - de Driehoek, Klein Johanna's Hof, Commissarisveld-Zuid - 'witte vlekken' te ontstaan. Soms lijken Buizerds zich er niets van aan te trekken dat zich dicht bij hun nest een nestboom van een Boommarter bevindt: zie de Buizerds in het territorium van 'Choco' (Vroege 2015b). In andere gevallen lijken zij, net als Wespddieven bij nesten van Haviken (Gamauf *et al.* 2013; Vroege 2015c), bij voorkeur afstand te bewaren: zie de Buizerds in de omgeving van Kijk-Uit. Uit het onderzoek van Van Bergen & Riem Vis blijkt dat Buizerds, in tegenstelling tot Nijlganzen *Alopochen aegyptiaca*, heel goed in staat zijn om hun eieren en jongen tegen Boommarters te beschermen. Voor een optimale bescherming dient een van de volwassen vogels dan wel permanent bij het nest aanwezig te zijn. Daarbij gaat het ongetwijfeld wel eens mis: in 2015 zou dat in gebied Castricum, behalve bij het nest van een Buizerd en van een Sperwer, ook bij het nest van een Havik het geval kunnen zijn geweest (Vroege 2016). Van die mislukkingen blijkt door andere roofvogels weer te kunnen worden geprofiteerd: in 2015 broedde een Wespddief - en wellicht ook een Sperwer - op een nest dat eerder dat seizoen wel eens door een Boommarter zou kunnen zijn geprederd.

Dank

Met dank aan Leo Heemskerk en Henk Levering voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

⁹ Of het verstandig is om zo dicht in de buurt van een nestboom van een Boommarter te broeden is echter de vraag. De Buizerds in het territorium van 'Choco' maakten in 2015 voor het vijfde jaar op rij gebruik van het nest dicht bij de nestboom van de Boommarter. In slechts twee jaren - 2012 en 2015 - werden door hen met succes jongen groot gebracht. De Boommarter bracht in deze nestboom met succes jongen groot in 2011 en 2013 (Heemskerk 2016; Vroege 2015b).

Summary

Vroege J.A. 2016. Raptors and Pine Martens *Martes martes* in the dunes near Castricum in 2015. De Takkeling 24: 156-161.

In 2015, members of the local raptor group discovered Pine Martens *Martes martes* on three nests of Buzzards *Buteo buteo* in the dunes near Castricum, indicative of the colonisation of the dunes by martens, and their subsequent increase. In this study area, many breeding territories of raptors now remain unoccupied, although some Buzzard pairs still breed close to a den of a Pine Marten. Other Buzzard pairs seem to prefer nesting sites without Pine Martens in the vicinity. Webcam observations in Friesland (V.S. van Bergen & R. Riem Vis) suggest that adult Buzzards are quite able to protect their eggs and young from Pine Martens, provided the nest is constantly guarded by one of the adults. In 2015, in the dunes near Castricum predation by a Pine Marten may have resulted in nest failure in a Buzzard, a Goshawk *Accipiter gentilis* and a Sparrowhawk *Accipiter nisus*. Other raptors may profit from predation by Pine Martens: in 2015, a Honey Buzzard *Pernis apivorus* – and perhaps even a Sparrowhawk – raised chicks successfully on nests possibly predated by Pine Martens a couple of weeks before.

Literatuur

- Bergen V. van & Riem Vis R. 2016. Hoe is de taakverdeling tussen man en vrouw op buizerdnesten? Presentatie op de Landelijke Roofvogeldag op 27 februari in Meppel.
- Gamauf A., Tebb G. & Nemeth E. 2013. Honey Buzzard *Pernis apivorus* nest-site selection in relation to habitat and the distribution of Goshawks *Accipiter gentilis*. *Ibis* 155: 258-270.
- Heemskerk L. 2011. Boommarters óók in het Noordhollands Duinreservaat. Nieuwsbrief Vrijwilligers PWN 21 (herfst): 5-6.
- Heemskerk L. 2016. Boommarters van het Noordhollands Duinreservaat in 2015. *Marterpassen* 22: 38-48.
- Vroege J.A. 2012a. Predatie van roofvogels door andere roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin. *De Takkeling* 20: 145-154.
- Vroege J.A. 2012b. Buizerd *Buteo buteo* en Boommarter *Martes martes* in het Noord-Kennemerlands Duin. *De Takkeling* 20: 72-75.
- Vroege J.A. 2015a. Aanvallende roofvogels in het Noord-Kennemerlands Duin. *De Takkeling* 23: 102-121.
- Vroege J.A. 2015b. Buizerd *Buteo buteo* en Boommarter *Martes martes* in het Noord-Kennemerlands Duin: aanvullingen en herzieningen. *De Takkeling* 23: 145-149.
- Vroege J.A. 2015c. Overlevingsstrategieën bij de Wespendif *Pernis apivorus* en de invloed daarvan op het aantal broedgevallen in de zes deelgebieden van het Noord-Kennemerlands Duin. *De Takkeling* 23: 198-203.
- Vroege J.A. 2016. Broedgeval(len) van de Wespendif *Pernis apivorus* in de duinen bij Castricum in 2015. *De Takkeling* 24: 67-72.

Adres: Laanacker 15, 1902 AK Castricum, j.vroege@casema.nl